

ČLEN KORESPONDENT ČSAV JOSEF VÁŇA

(31. 8. 1899—7. 9. 1966)

Dne 7. září 1966 zemřel po dlouhé nemoci nositel Řádu práce a Medaile Komenského prof. dr. Josef Váňa, ředitel Pedagogického ústavu J. Á. Komenského ČSAV, předseda vědeckého kolegia pedagogiky a psychologie ČSAV, předseda sekce pro výchovu při Československé komisi pro UNESCO, člen předsednictva Čs. pedagogické společnosti a člen dalších našich i zahraničních společností. Československá pedagogika v něm ztrácí svého významného představitele, neúnavného organizátora vědeckého života a obětavého vychovatele mladé vědecké a učitelské generace.

Josef Váňa se narodil 31. srpna 1899 v Praze. Studoval filosofii a historiografii na Karlově universitě a po nějakou dobu byl také zapsán na pařížské Sorboně. Mnoho úsilí věnoval studiu psychologie a cizích jazyků.

Po ukončení studií byl asistentem psychologického ústavu tehdejší Masarykovy akademie práce, později pracoval jako asistent a potom ředitel psychotechnické laboratoře Elektrických podniků hl. města Prahy. V roce 1945 se stal prvním ředitelem nově založeného Výzkumného ústavu pedagogického v Praze. Později působil jako profesor pedagogiky na pedagogické fakultě Karlovy university a byl jmenován jejím děkanem. Potom přednášel pedagogiku na Vysoké škole pedagogické v Praze a byl po jistou dobu jejím rektorem. V posledních deseti letech svého života pracoval v Pedagogickém ústavu J. Á. Komenského ČSAV, v němž převzal po akademiku O. Chlupovi funkci ředitele.

V období před II. světovou válkou soustředil se Váňův vědecký zájem na řešení některých problémů psychologie. Z prací souhrnně pojednávajících o těchto problémech je třeba uvést zejména Psychotechniku — Psychologii ve službách praktického života a Měření inteligence. Z odborných studií jsou to pak zejména Pozitivismus a psychologie, Zkouška inteligence a prospěch žáků na střední škole, Test introverze a extroverze, Výběr žákyň státní ošetřovatelské školy pomocí inteligenčních testů, O příčinách klamného vztahu mezi obtížností a validitou testových úkolů, Početní testy (se spolupracovníky), Výzkum učební látky z fyziky na škole národní (se spolupracovníkem). V této době provedl také kritický rozbor literární práce profesora psychologie F. Šerackého. V těchto uvedených a dalších pracích z oboru psychologie jsou patrné dvě tendence Váňova vědeckého úsilí. V první řadě se tu projevuje snaha o objektivizaci metod v oblasti psychologie. Tomuto zaměření zůstal Váňa věren i tehdy, když se jeho zájem

této objektivizace metod kriticky, nenechal se strhnout ani k jednostrannostem ani k absolutizaci některých postupů. Druhá tendence se projevuje v řešení těch psychologických problémů, které souvisí s řešením některých pedagogických otázek, např. s přípravou k povolání, se zjišťováním průběhu a výsledků vyučování aj.

V době okupace účastnil se J. Váňa ve skupině levě orientovaných školských a pedagogických pracovníků ilegální přípravy zákona o jednotné škole a návrhů na zřízení prvního československého pracoviště pro pedagogický a psychologický výzkum. Tato účast mu byla dobrou přípravou na úkoly, které ho čekaly po zřízení tohoto pracoviště, v jehož čele v roce 1945 stanul.

Svým sociálním citěním, které ve svých některých pracích vyjádřil, tihl J. Váňa k revoluční levici. Jeho vstup mezi členy Komunistické strany Československa je proto vyjádřením přesvědčení, které se formovalo sice postupně, zato však na solidních základech. J. Váňa zaměřil po roce 1945 svou vědeckou práci i práci těch, které vedl, zcela jednoznačně k podpoře nové společnosti, k vědeckému objasňování základů komunistické výchovy naší mládeže. A je zcela přirozené, že při řešení závažných problémů socialistické školy a komunistické výchovy našel velkou oporu v sovětské škole a pedagogice, které poprvé v historii přistoupily ke grandióznímu pokusu vychovávat mladé generace pro novou společnost. J. Váňa v roce 1948, ještě před Únorem, vede do Sovětského svazu první větší delegaci československých školských a pedagogických pracovníků, od té doby pak pozorně sleduje vývoj pedagogického myšlení v Sovětském svazu a stává se propagátorem moderních idejí sovětské pedagogiky. Znalost cizích jazyků mu umožnila sledovat rozvoj pedagogické teorie a praxe i v jiných zemích včetně západních a úspěšně reprezentovat československou socialistickou pedagogiku v mezinárodních institucích a na mezinárodních konferencích.

Četné stati a články, které J. Váňa po roce 1945 uveřejnil, usilují o promýšlení pedagogických problémů z pozic marxismu-leninismu, se zřetelem k socialistické škole. Po určitou dobu se věnoval i historickým studiím: je redaktorem a spoluautorem učebnice Dějiny pedagogiky, poctěné Veřejným uznáním, a významně se podílel na vydávání spisů J. Á. Komenského. V r. 1961 přednesl v Pedagogickém ústavu J. Á. Komenského ČSAV jednu ze svých nejpodstatnějších přednášek, která v r. 1962 vyšla tiskem pod názvem O metodologických problémech v rozvoji pedagogické teorie. V ní upozornil Váňa na aktuální otázku vědecké činnosti v oboru pedagogiky — na vyjasnění základních metodologických problémů. Pokusil se tu prolomit některá metodologická a metodická schémata, svazující rozvoj pedagogického myšlení, dal podnět k intenzívnějšímu kritickému zkoumání všeho, co se v oblasti pedagogické teorie a praxe ve světě děje, a znovu, jako v celém svém díle, zdůraznil vysoké nároky a požadavky na skutečně tvůrčí vědeckou činnost. Svým zaměřením vědecké práce v duchu marxismu-leninismu, neustálým úsilím o objektivizaci vědeckých metod v pedagogice a psychologii, vysokými nároky na vědeckou práci a vědeckého pracovníka, stálým zájmem o výchovu mladých vědeckých pracovníků, neumdlévající organizační činností v oboru pedagogického a psychologického výzkumu a svými osobními vlastnostmi skromného a pracovitého člověka zůstává J. Váňa trvalým příkladem všem těm, kteří dále pokračují v práci na propracování vědeckých základů výchovy mládeže a dospělých pro socialistickou a komunistickou společnost.

BOHUMÍR KUJAL